

працівникам зеленого будівництва, почасти через недостатню вивченість їх біологічних особливостей.

Майже всі види калин, що обстежені нами, утворюють всхоже насіння, більшість з них добре розмножується живцями, тому вони можуть служити основою для їх подальшої інтродукції в інші ботанічні сади та дендропарки.

1. Головкин Б.Н. История интродукции растений в ботанических садах. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. — 128 с.
2. Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР / Под ред. Н.А. Кохно. — Киев: Наук. думка, 1986. — 717 с.
3. Кохно Н.А., Курдюк А.М. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. — Киев: Наук. думка, 1994. — 185 с.
4. Солодухин Е.Д. Калина. — М.: Лесн. пром-ть, 1985. — 77 с.

Надійшла 13.03.2000

УДК 581.4(477.46)

ДЕКОРАТИВНА ФОРМА *CARPINUS BETULUS* L. В ДЕНДРОПАРКУ “СОФІЇВКА” НАН УКРАЇНИ

Л.П. ІЩУК

Дендрологічний парк “Софіївка” НАН України
Україна, 20300 Умань, вул. Київська, 12а

На підставі літературних даних та власних досліджень дерев декоративно-цінної форми *Carpinus betulus* L., які ростуть у колекціях дендропарку “Софіївка”, визначено назву цієї форми як *C. betulus* var. ‘*Globosa*’. Наведено результати дослідів з вегетативного і насінневого розмноження цих форм.

У 1889—1890 рр. В.В. Пашкевич — викладач ботаніки і садівництва в Головному училищі садівництва і землеробства в Умані — зробив розбивку і закладку невеликого арборетуму в англійському стилі, який пізніше отримав назву Англійського парку. Тепер цю територію площею близько 2 га все частіше називають арборетумом Пашкевича. Під час

© Л.П. Іщук, 2000

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ВИДОВ РОДА КАЛИНА (*VIBURNUM* L.) В УСЛОВИЯХ КОЛЛЕКЦИОННЫХ И ПАРКОВЫХ НАСАЖДЕНИЙ КИЕВА

Е.А. Демченко

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, Киев

Изложена история интродукции и современное состояние видов рода калина (*Viburnum* L.) в условиях коллекционных и парковых насаждений Киева. Обнаружены 11 видов и 4 формы калины.

PRESENT STATE OF GUELDER ROSE (*VIBURNUM* L.) SPECIES UNDER CONDITIONS OF KYIV CITY COLLECTIONAL AND PARKS PLANTATIONS

O.O. Demchenko

M.M. Gryshko National Botanical Gardens, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

The history of introduction and present state of guelder rose (*Viburnum* L.) species under conditions of Kyiv city collectional and parks plantations have been stated. Eleven species and four forms of guelder rose have been found.

інвентаризації, проведеної у 1945 р. в Англійському парку, О.Л. Липа [9] описав 129 видів і форм рідкісних і цінних екзотів, але після суворої та малосніжної зими 1946—1947 рр. значна кількість цих рослин, як відзначає далі автор, загинула або сильно потерпіла від морозів. Протягом подальших років колекція рослин в арборетумі Пашкевича постійно поповнювалась. Інвентаризацією, проведеною працівниками дендропар-

ку в 1998 р., встановлено в арборетумі Пашкевича близько 180 видів і форм екзотів.

До таких екзотів належать 2 дерева граба звичайного. Ці дерева О.Л. Липа [9] назвав *Carpinus betulus* var. *columnaris* Spath. — граб звичайний колоновидний. Оскільки вперше в літературі з'явилась така назва цих дерев, то майбутні автори, посилаючись на О.Л. Липу [9], за аналогією називали їх *Carpinus betulus* var. 'Columnaris'. З повідомлення С. Бонецького [2] ми дізналися, що в 1927 р. у дендропарку "Софіївка" розводили 3 форми граба: *Carpinus betulus columnaris* Hort., *C. betulus* fol. *purpurea*, *C. betulus pyramidalis*. А.І. Барбарич, А.Я. Хорхота [1] пишуть про *C. betulus* f. *fastigiata* Nich. (f. *pyramidalis* Moehl.), які мають гарну вузькопірамідальну форму, що розводилась в Україні лише в розсадниках Умані у 1938 р. Л.Н. Згуровська [5] виділяє у граба звичайного 3 форми: плакучу, червонолисту і пірамідальну, або колоновидну. Автор наголошує, що остання у нас в країні найбільш рідкісна і її можна побачити в Англійському парку "Софіївки". М.А. Кохно [3] повідомляє, що *C. betulus* 'Columnaris' — колоновидна форма граба з дуже густими гілками — культивується в Ботанічному саду Ужгорода, а *C. betulus* 'Pyramidalis' — пірамідальна форма граба — росте у Костополі на Рівненщині.

У літературі щодо розмежування пірамідальної і колоновидної форм граба трапляються суперечливі думки. О.Г. Радде-Фоміна [10] вважає *C. betulus fastigiata* Hort. і *C. columnaris* Hort. Speeth. синонімами *C. betulus pyramidalis* Speeth., С.Я. Соколов [4], А.І. Колесніков [7], А. Rehder [13], G. Krussmann [12] ототожнюють лише *C. betulus fastigiata* Jaeg. і *C. betulus pyramidalis* Moehl. Поряд з цим А. Rehder [13], G. Krussmann [12] виділяють *C. betulus columnaris* Spath як окрему форму.

Двом екземплярам (дерева № 1 і № 2 у табл. 1) граба звичайного в арборетумі Пашкевича більше 100 років. Це могутні красиві старі дерева. Обидва дерева прищеплені, про що свідчать рубці щеплення на стовбурах. Вони і досі цвітуть та плодоносять, хоча в 1998 р. їх урожай становив

ТАБЛИЦЯ 1. Розміри дерев *Carpinus betulus* L. в арборетумі Пашкевича дендропарку "Софіївка" НАН України станом на 1999 р.

Розмір дерева, м	Дерево № 1	Дерево № 2
Загальна висота дерева	15	14
Висота штамба	1,5	2,0
Висота рубця щеплення	1,1	1,3
Ширина крони	14	13
Діаметр стовбура	0,53	0,44

1 бал, в 1999 р. — 3 бали, за 6-бальною шкалою Б.І. Іваненко [6]. Нижні гілки дерев починають всихати. Дерев дають поріст, проте самосіву не знаходимо.

Якщо проаналізувати наведені вище біометричні розміри грабів, то виникають сумніви щодо колоновидної і пірамідальної форм дерев. З висотою дерев 14—15 м і шириною крони 13—14 м ці екземпляри граба звичайного більше нагадують форму кулі, тому ми вважаємо, що їх правильніше називати — *C. betulus* var. 'Globosa' — граб звичайний куляста форма. Окремі автори [8] повідомляють, що така форма звичайного граба росте у Стрийському парку на Львівщині.

Протягом 1998—2000 рр. в дендропарку "Софіївка" НАН України здійснювались досліді з вегетативного й насінневого розмноження *Carpinus betulus* var. 'Globosa'. Вегетативне розмноження проводили шляхом щеплення й живцювання. Для цього протягом грудня — лютого заготовляли здерев'янілі живці. Заготовлені живці до весни зберігали в темному підвалі у зволоженій тирсі. За добу до щеплення чи живцювання живці виносили з підвала й змочували у воді. Підщепкою для *C. betulus* var. 'Globosa' служили 3—7-річні саджанці *C. betulus*. Кулясту форму граба щепили на штамп, висота якого була у межах від 0,5 до 1,5 м. Вік підщеп — від 3 до 7 років. Щеплення проводили за кору, в розщеп, у напіврозщеп. Розпочинали щеплення здерев'янілими живцями у першій декаді березня, а закінчували — у другій декаді травня. Для поліпшення зростання й створення мікроклімату на прищепи одягали поліетиленові пакети. Але бажаного результату ці щеплення не дали. Місце щеплення зтягалось калюсом, при-

ТАБЛИЦЯ 2. Результати насіннєвого розмноження *Carpinus betulus* var. 'Globosa' протягом 1998—2000 рр. в дендропарку "Софіївка" НАН України

Дата збору насіння	Дата висіву насіння	Кількість висіяного насіння, шт.	Дата схожості насіння	Кількість проростків, шт.	Схожість, %
5.XI 1998	10.XI 1998	40	25.IV 1999	4	10,0
15.IX 1999	21.IX 1999	193	20.IV 2000	12	6,2
28.IX 1999	27.X 1999	220	20.IV 2000	8	3,6
5.X 1999	27.X 1999	260	20.IV 2000	15	5,7
26.X 1999					
5.XI 1999	25.IV 2000	245	15.V 2000	25	10,0

щепи розпускали листя, а потім гинули. Безрезневі прищепи доживали до початку травня, а квітневі — до середини травня, травневі — гинули в кінці цього ж місяця.

Здерев'янілі живці висаджували також в парник, попередньо змочивши їх в розчині гетероауксину протягом доби за методикою Р.Х. Турецької [11]. Концентрація розчину становила 100—400 мг/л. Живці висаджували в парник у другій декаді березня. Глибина посадки — 2—3 см. Грунт у парнику складався з 2 частин піску й 1 частини торфу. На початку жовтня живці розпускали листя і в другій декаді місяця гинули. Калюс утворювало лише 10—15 % живців.

У червні-серпні проводили щеплення зеленими (нездерев'янілими) живцями *Carpinus betulus* var. 'Globosa'. Для цього тільки що зрізані живці клали у відро з водою. З метою зменшення транспірації листову пластину підкорочували до 1/3. Підщепкою був *C. betulus*. Щеплення проводили в штаб за кору, в розщеп і напіврозщеп. У серпні проводили окулірування. Всі прищепи обов'язково обв'язували поліетиленовими пакетами. Через надмірну спеку й відсутність дощів живці засихали через 10 днів після щеплення, ще навіть до утворення калюсу на місці щеплення. Заокуліровані в серпні щепи зберігали життєздатність до осені, але навесні наступного року її втрачали.

Упродовж літа живцювали *Carpinus betulus* var. 'Globosa' у туманній установці на виробничо-інтродукційному розсаднику дендропарку "Софіївка". При цьому застосовували як стимулятор росту — розчин гетероаукси-

ну в концентрації 100—200 мг/л. Через 40—55 днів майже половина живців утворила калюс, але справжніх коренів до осені рослини не утворили.

Звичайно, декоративні форми розмножуються тільки щепленням і живцюванням. Оскільки форма *Carpinus betulus* var. 'Globosa' дуже рідкісна і унікальна, ми заклали низку дослідів з насінного розмноження протягом 1998—2000 рр. (табл. 2).

Як бачимо, насінням *Carpinus betulus* var. 'Globosa' розмножується краще, ніж вегетативно, але середня схожість насіння дуже низька — 7,1 %. Непогані сходи дало стратифіковане насіння. У разі вегетативного розмноження доцільно при щепленні скористатися аблакуванням, а при живцюванні — сильнішими стимуляторами росту.

1. Барбарич А.И., Хорхота А.Я. Озеленение населенных мест. — Киев: Изд-во Акад. архитектуры УССР, 1952. — С. 176—179.
2. Бонецкий С. Деревні і чагарникові породи парку ім. III Інтернаціоналу (кол. "Софіївка") в Умані // Тр. с.-г. ботаніки. — 1927. — 1, вип. 4. — С. 189—194.
3. Деревья и кустарники, культивируемые в Украинской ССР. Покрытосеменные. Справочное пособие / Под ред. Н.А. Кохно. — Киев: Наук. думка, 1986. — С. 199—201.
4. Деревья и кустарники СССР. Дикорастущие, культивируемые и перспективные для интродукции. Покрытосеменные / Под общ. ред. С.Я. Соколова. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1951. — Т. 2. — С. 360.
5. Згуровская Л.Н. Рассказы о деревьях Крыма: краеведческие очерки. — Симферополь: Таврия, 1981. — С. 31—34.
6. Иваненко Б.И. Фенология древесных и кустарниковых пород. — М.: Изд-во с.-х. лит-ры, журналов и плакатов, 1962. — 183 с.
7. Колесников А.И. Декоративная дендрология. — М.: Лесн. пром-сть, 1974. — С. 460.
8. Кохно М.А., Пасічний А.О., Чуприна П.Я., Цікаляк П.Г. Деревя і куці міських декоративних насаджень Прикарпаття та Закарпаття // Укр. ботан. журн. — 1980. — 38, № 2. — С. 27—31.
9. Лыпа А.Л. Софиевка. Уманский государственный заповедник (1796—1946). — Киев: Изд-во АН УССР, 1947. — 110 с.
10. Радде-Фоміна О.Г. До питання систематики роду *Carpinus* в межах СРСР // Тр. фіз.-матем. відділу Всеукраїнської Академії наук. — 1929. — 15. — Вип. 1. — С. 51—95.
11. Турецкая Р.Х. Физиология корнеобразования у черенков и стимуляторы роста. — М.: Изд-во АН СССР, 1961. — 280 с.
12. Krussmann G. Handbuch der Laubgehölze. — Berlin; Hamburg: Paul Parey, 1976. — Bd. 1. — 486 s.
13. Rehder A. Manual of cultivated tree and shrubs hardy in North America. 2nd ed. — New York: Macmillan, 1949. — 996 p.

Поступила 16.03.2000

ДЕКОРАТИВНАЯ ФОРМА *CARPINUS BETULUS* L.
В ДЕНДРОПАРКЕ "СОФИЕВКА" НАН УКРАИНЫ

Л.П. Ищук

Дендрологический парк "Софиевка" НАН Украины,
Украина, Умань

На основании литературных данных и собственных исследований деревьев ценной в декоративном отношении формы *Carpinus betulus* L., которые растут в коллекциях дендропарка "Софиевка", определено название этой формы, как *C. betulus* var. 'Globosa'. Приведены результаты опытов по вегетативному и семенному размножению этих форм.

ORNAMENTAL FORM OF *CARPINUS BETULUS* L.
IN A DENDROLOGICAL PARK "SOFIIVKA"
OF THE NAS OF UKRAINE

L.P. Ishchuk

Dendrological park "Sofiivka", National Academy
of Sciences of Ukraine, Ukraine, Uman

Based on the data taken from literature and on our research done with the trees of a very important ornamental form *Carpinus betulus*, which are grown in the collections of a dendrological park "Sofiivka", such a name of this form as *C. betulus* var. 'Globosa' is determined. The results of the experiments made on vegetative and seed propagation of this form are presented in the paper.

УДК 712.253(477.52)

ДЕРЕВНА РОСЛИННІСТЬ СТАРОВИННИХ ПАРКІВ — ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ю.О. КЛИМЕНКО

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 Київ, вул. Тімірязєвська, 1

Наведено історичні відомості про Кияницький і Тростянецький парки та плани деревної рослинності цих об'єктів. Зазначено часткове заміщення дубових насаджень насіннєвого походження порослевими та тенденції збіднення таксономічного складу парків і заміни дібров ясеневниками.

У Сумській обл. є два старовинних парки — пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення: Кияницький та Тростянецький (Сумський і Тростянецький р-ни відповідно).

Кияницький парк засновано у другій половині XIX ст. Він належав родині поміщиків — власників цукрового заводу Ліщинських. Палац було збудовано на початку 90-х років [3]. У XX ст. він горів, але був відбудований у первинному вигляді, зараз знову почав руйнуватися. Поруч з палацом є господарська споруда. Каретні сараї розташовані в селі за межами парку. З паркових споруд зберігся цегляний ачочний міст через яр (рис. 1).

© Ю.О. КЛИМЕНКО, 2000

Сучасна площа парку становить 55,7 га. У 1956 р. в ньому налічувалося близько 70 видів і форм деревних рослин [2], у наш час — лише 45, тобто відбулося значне збіднення таксономічного складу. Але і зараз у парку є багато старих рослин інтродукованих видів, зокрема, 4 дерева гінго дволопатевого (у найбільшого діаметр стовбура — 52 см, висота — 18 м), ялиця одноколірна (діаметр стовбура — 56 см, висота — 18 м), сосни Веймутова (діаметр — до 76 см, висота — до 28 м), модрини сибірська (діаметр — до 60 см, висота — до 28 м) та європейська (діаметр — до 52 см, висота — до 20 м), ялини європейські (діаметр — до 72 см, висота — до 25 м), платан кленолистий (діаметр — 84 см, висота — 20 м), дуби червоні (діаметр — до 80 см,